

AUGUST SOMMERSTAD

"DE TO SAMFUNNSSYN"

Halv-filosofisk novelle -

Muligens litt for godt gjennomarbeidet, fordi kladden var litt for lite gjennomarbeidet -

Kort fortelling om Samfunn, psykiatri og bygd, i form av tidsoppgjør og selvoppgjør, hvor psykologisk realistiske figurer representerer en sak -

- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen.
Hun brukte briller med konvekse glass. Sosialklientene var for langt nede på rangstigen til at hun brydde seg om deres kommentarer og kanskje var de eller så spilte de voksne og ikke ville kommentere det, så hun brydde seg ikke med å bruke kontaktlinser. Hun mente at hun hadde rett fordi hun representerte noen og ville overbevise ham fordi han var ung, fra en utenlandsk familie og ikke eide noe, dermed sto han utenfor det som holdt folk sammen i bygda. Samfunnet består av de med skavanker på kropp og sinn og de uten, tenkte han til svar. Noen trenger andre og noen kan og vil hjelpe, ydmykende og tilfredsstillende for begge to.
- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen.
Han var innesluttet og virket ute av stand til å kommunisere adekvat, han sa stort sett bare "Ja", "Nei" og "Vet ikke", dette så de nesten som en trass mot noe de ikke var skyld i, og bare det du er overfor dem eller aksepteres overfor dem som, er du også i rapporten, din fremtid og din hele og fulle historie, satt sammen for behandlingens skyld. Hoderystende så hun på de hullede klærne hans og det uvaskede håret hans. Og så snakket idioter om fordommer! Selvopptatte ungdommer. Samfunnet består av gjennomsnittlige og de som er veldig talentfulle, tenkte han til svar. Men fra begge grupper kan kometer og grushoder komme til verden, uten at det motbeviser samfunnsordenens favorisering, det bare bekrefter dens muligheter, i en logikk med enhetlig dualisme. Både utenfor og innenfor i samme begrep. Både selvforsvar og toleranse i samme konsept.
- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen.
Hun var i 40-årene. Der fikk han bare det han hadde krav på av støtte og ikke et øre eller en krone mer, ikke engang om hun ba ham om å søke om det, men det kom aldri noe krav om å jobbe eller om å gå på skole. Han dugde ikke. Det så de, mens hans behov hindret ham i å se det. Ikke bare andres blikk, men egne behov og avfødte indre tenkesett holdt en person nede. Han trodde han fordømte dem fordi de fordømte ham, men kanskje hadde han forvekslet bitre erfaringer med noe som bare var bitre reaksjoner? Og de beviste ingenting og holdt ham ikke oppe. Samfunnet består av vanlige arbeidsfolk på Østkanten og høyt utdannede på Vestkanten, tenkte han til svar. Men begge har hver sin livsstil som begge må akseptere, og det ville ikke fungert uten denne gjensidige aksepten eller stilltiende motvillige toleransen. Tolerer og bli tolerert.
- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen.
Han var med tankene helt andre steder enn det lokale sosialkontoret: han var Led Zeppelins andre gitarist, han var Odd Nerdrum elev, han var motstandsmann under krigen. Ihvertfall de gangene han klarte å forstå hvilken side man burde stå på, noe som ikke alltid var så lett grunnet hans erfaringer Irrasjonelle behov. Bygda oppfylte ikke hans behov og det var ikke deres feil. Hvordan skulle de kunne vite at han egentlig ikke tilhørte en subkultur? Han ville gjerne bo og arbeide her, uten selvpåført og påført skyld. Men han kunne ikke forestille seg livet sitt uten lidelse så derfor måtte han bort. Han ble bedt av det fornærmede ansiktsuttrykket hennes om å skru av klagestrømmen som faktisk ikke utrettet noe. Den bare bidro til å skjerpe konflikten og tøye strikken for trygdesøknad. Han holdt kjeft. Akkurat som med moren hans som liten som ble sint og brukte munn for de minste små fillespørsmål som om hun hadde husket å handle inn Epler. I de øye-

blikkene følte han seg alltid alene og misforstått. Hvordan kunne et lite spørsmål få noen til å fly i flint? Samfunnet består av både høyre og venstresiden i politikken, tenkte han til svar. Og politikken rommer interesser, og interesser er i en slik sammenheng sjelden bare onde eller bare gode, men realiteter en i fire år må bøye hodet for. Politikk er et demokrati, fordi ingen vil tape for godt eller vinne for godt, det fører for mye med seg, for mye står på spill.

- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen. Hun hadde familie. Bare normale mennesker hadde det idag. De behøvde normalitetsbegrepet politisk og sosialt for å ensrette samfunnet, og samfunnet måtte ensrettes sånn at Afrikanere og Homofile kunne godtas, men ikke taperne innenfor disse gruppene. Hvem trodde han at han var? Lese Nietzsche i en tidsalder som vår, og selv ha sykdomstrekk. Det var mer enn man kunne tåle. Han så jo også dem gjennom det de gjorde mot en han ikke var. Samfunnet består av ulike politiske interessegrupper og ulike politiske pressgrupper, tenkte han til svar. Og politikerne vet ikke alltid hvordan de skal forholde seg til alle de forskjellige kravene som alle fremstår som farget av borger og menneskerettigheter. De visste jo også hvordan de skulle presentere og representere sin sak, og også hvordan de skulle få en sak, så hvordan kunne noen da protestere?
- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen. Han var alene i verden og ville helst være det. Ihvertfall slik premisset var nå. Hadde erfart det og hadde erkjent det. Hadde begynt å føle og tenke ut av det. De kom aldri til å godta ham som det han var eller som det han ikke var. Han var bare syk eller dum for dem, ingenting annet. En som fant provoserende sitater i forlengst glemte og utdaterte bøker på biblioteket, som de ikke ville lest uansett, som de straks forlangte fjernet fra bibliotekets hyller og magasiner. De på sin side, var bare uklassifiserbare for ham, fordi alle følelser overfor dem strandet på ingenting. Som en Norsk Okkasjonalisme styrt av tomhet og sjelløshet. Han måtte akseptere det. Uten å mukke. Uten å gråte. Fordi individets dagsorden godtas bare innenfor en gruppe, og individet får rettigheter bare innenfor en gruppe. Utenfor gruppen fantes bare Indstitusjonens hvite korridorer. Samfunnet består av historier, erfaringer og ikke minst uuttalte og usynlige mekanismer, tenkte han til svar. Mange går under som det akseptable ikke rommer uten at de nødvendigvis er uakseptable selv. De bare oppfattes slik fordi de mangler en sak i media, de mangler utløp for sine følelser, de mangler en hellig bok. Hvordan bevise hva en er om metodene er monopoliserte og hvordan uttrykke hvorfor en er om viljen er del av en sosial orden?
- Samfunnet kan ikke akseptere det, sa Bodil Naukarinen. Hun fikk siste ordet idag også, støttet heller bygdesladder enn ham - men hvordan kunne han egentlig vite at det var bygdesladder når han ikke visste hva de pratet om? Kanskje fordi han så latteren i ansiktene deres gjennom frontruten på bilen deres. Han var ikke sikker. Det er ikke makta men normene som rår. De er din psykologiske motsetning. De lærer deg hvem du er. De foretrekker nesten det fremfor å informere deg om det på møte på forhånd. Han lurte på om hun visste at hjemme hos ham selv, var han ikke innesluttet og mutt, men en stor og viktig person, og han jobbet med det også. Han holdt taler i helvete og han sto ved Europas porter. Beethovens niende symfoni ble grovt misbrukt som hær og troppemusikk. Han fortolket universet. Han hadde inntrykk av at de ikke likte at han leste alle de bøkene som han fant på biblioteket.

Hun lo og ga opp. Ville han virkelig bli husket slik? Som en som gjorde som han ville for så å klage over behandlingen han fikk etterpå. Samfunnet består av gammelt og nytt, side om side, tenkte han til svar. Det moderne og det umoderne begynner mer og mer å ligne på hverandre. Se bare på den moderne Kristendommen og det moderne, sekulariserte Norske samfunnet. Det kunne de akseptere. Kristendommen representerer et samfunn som forsvarer homofili, og samfunnet beskytter gjennom religionsfriheten en religion det hyklersk ikke vil gi full frihet.

- Dette er ikke gammelt eller nytt, sa hun trist og litt støtt - kanskje over egen vilje til å være sannferdig? Eller fordi han prøvde seg som intellektuell på sosialkontoret. Det kunne jo også ha noe med saken å gjøre.
- Dette er bare irrelevant for de planer en ungdom på din alder burde ha for livet sitt. Det er det jeg vil at du skal begynne å forstå.

Hun fortsatte, som om hun ikke unnet ham noen annen oppmerksomhet enn kjeftbruken:

- Noen ting er uakseptable for begge sidene i samfunnet, og noen ting er uakseptable for en bestemt gruppe i samfunnet. Det er det du ikke ser ut til å forstå når du sitter her med niendeklassehjernen og argumenterer.

Guddomm, moralbegrep, kvinnemenneske: (du er en som man overlever) - men samtidig forstår mer av etterhvert) - hvordan komme seg unna deg?

- Så det er sånn du ser på meg, sa hun. ((

Hun skjønnte at det ikke var så ille ment. Eller så var hun voksen nok til å se forskjell på personangrep og sykdomstrekk?

- Uten meg ville du ikke hatt noen inntekt. Du ville ha vært nødt til å bo hjemme hos moren din i mange år ennå. Kanskje ville du ha måttet bo på gata i Oslo, hvem vet. Inegn vet jo hva Stat og Kommune er istand til ifølge deg. De sitter visst på generalforsamlinger nedover i Europa og planlegger masseinnleggelses av ungdommer på psykiatrisk avdeling til observasjon.

Hun sa etter en pause som egentlig avslørte at han tok feil:

- Du forveksler paranoia med vilje. Og så tror du at det å ville noe er det samme som å kunne noe.

Han tenkte, like mye for å rettferdiggjøre som for å fordøye:

Dette er uakseptabelt for alle fordi mitt liv har faktorer som gjør at det kan omtales i media som en sak. Og da er det jo ingen som vet hva saken egentlig handler om, så snart den har havnet der. Han var et skue. Hans undergang er et bevis for dem. Hvorfor skal funksjonærstyret vite alt om deg, mens du ikke vet noe om dem?

Er det likestilling? Er det Demokrati? Er det "Common sense"?

Og dessuten er det gode ofte bare kynisk opportuniste som spiller folk ut mot hverandre, på grunn av et sjelløst og hjerteløst materialistisk statusjag han selv hadde erfart på kroppen - både som mottager og som utøver (og det endte med katastrofe uansett), som sier at "Det er vel dine egne unger som har gjort dette, ikke kom til oss og syt", fordi de var redde for å miste det de hadde, men som de ikke trengte til annet enn å være like bra eller bedre enn naboen, til å se den andre som menneske. Og menneske, hvem var nå det? Oppviglere, kanskje når deres opprinnelige samfunnsstatus og handlinger var bortfortolket og glemt. Bygdetullinger, ikke engang om de vant i Lotto og delte ut pengene sine. (Det skal vi nok sette en stopper for). For penger og koner virket det for ham av og til var til bare for å slippe og være en som hadde tapt.

Det var den sosiale ordens statusjag som drev dem til å jobbe og stifte familie. Slik at andre skulle gå under som tapere istedet-- for at de gjorde det. Var det ikke bedre sånn? Så slapp man noen spørsmål og noe bryderi. Og det var jo ingen som klagde heller. Han hadde oppdaget at det var egoistene som var de intelligente og moralske, som observerte deg og så forlot rommet. Han fikk sjekken, men behøvde ikke å skamme seg, fordi skam var et kjennetegn på at man forsto ting, og at man hadde en rett til å være seg selv. Og han hadde ikke andre rettigheter enn de som ble gitt ham av dem, som uansett ble vurdert som "Villkår ikke oppfylt" av dem. Og rettigheter, det hadde han en del å si om. Han hadde grunnet det lokale biblioteket fått merke rettighetenes vrangside, da de gang på gang fjernet uønskede bøker fra bibliotekhyllene grunnet en eller annen tidsbetont politisk sak. Og det var han som fikk svi. Han leste jo de bøkene de tingene sto i. Så det var han som satt igjen med stampelet. Og hans verden ble stadig trangere, tankene og følelsene skrumpet inn til referat. Han visste en ting: Rettigheter sto ikke over Demokrati. Rettigheter sto ikke over ytringsfrihet. Rettigheter sto ikke over identitet. Når er rettigheter en motsetning til alt dette, spør de skråsikkert. Er ikke vår kulturs grunnlag nettopp rettighetene? Personlighetene og tilhørigheten er like mye et fundament for vår kultur. Også når oddsen var dårlig. En ting ble ihvertfall bare klarere og klarere for ham: om vår kultur bare behøvde rettighetene hvorfor skulle det hjelpe en bygdetulling med sykdomstrekk uten annen interesse i livet enn å sitte med nesen i gamle og oppbrukte bøker, som en jævla bokorm. Han visste ikke. Men de andre ungdommene som leste bøker var ikke bokormer. Kanskje kunne man snu på det og si at de trengte ikke rettigheter og at det var derfor de var vinnere i livets store spill: rettigheter var til for taperne, og de rettighetene representerte deres makt over meg.